

Sangam SKM College – Nadi
Week 1 – Solutions
Year 11
Vosa VakaViti

Ni sa Bula Vinaka Yabaki 11. Sa koto era na isau ni taro ni noda matai ni Lesoni ka kena ilutaga tiko na Somate. Au sa nuitaka ni o sa rawata vakavinaka na inaki ni vuli qo. E da na qai veivolavolai tale tiko e na Lesoni ni macawa mai qo. Noqu itatau ga – vuli lesoni tiko, vakarorogo vei rau na Qase vakausivi mo dau masu. Ni kalougata tiko ka Qaqa.

Ni wilika sara yani!

Na iSau ni Taro

(1) Digitaka e **dua** na na i vakarau ni bula sa volai koto era qai vakamacalataka e **tolu** na veisau sa laurai kina e na gauna qo kei na **rua** na

- (a) Vuli
- (b) Itavi ni Marama
- (c) Gunuvi ni Yaqona

Vakarau ni Bula	Tolu na veisau e sa laurai	Rua na vuna (veisau)
(a) <i>Vuli</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Vakaukauataki me ra vuli kece na gone</i> • <i>Tauyavutaki na “sova ni vuli” (kindergarten) e na veikoronivuli na paraimari</i> • <i>Levu na lesoni vovou era vulica na gone</i> • <i>Sa tu na veikoronivuli ni vuli tara e na so na koronivuli ni sekedri</i> • <i>Vakayagataki vakalevu na mona livaliva e koronivuli</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Veimaliwai kei ira na veimata tamata tale eso</i> • <i>Sala ni vakau i tukutuku e vuqa</i> • <i>Veisau ni gauna</i> • <i>Gadrevi na bula torocake</i> • <i>ilavo</i>
(b) <i>Itavi ni marama</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Sa biu na vuvale ka ra cakacaka</i> • <i>Era vakatulewa tale ga e na vuvale, yavusa, vanua, vanua ni cakacaka, matanitu</i> • <i>Era sa vakaitutu lelevu e na matanitu kei na vanua ni veiqaravi tale eso.</i> • <i>Sa tiko na nodra dodonu.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Veimaliwai kei ira na veimatatamata.</i> • <i>Levu na veimurimuri</i> • <i>I lavo</i> • <i>Veisau ni gauna</i> • <i>Vakawati veicurumaki</i>
(c) <i>Gunuvi ni Yaqona</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Sa gunuvi vakaveitalia</i> • <i>E gunuvi e na veivanua kece e gaunisala, e na</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Veimaliwai kei ira na veimatatamata</i> • <i>Levu na veimurimuri</i>

	<p><i>makete, rara ni qito</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ra gunuva na qase, cauravou, yalewa kei na goneyalewa</i> • <i>Vakayagataki vakalevu na yaqona madu</i> • <i>Lai voli mai na makete se sitoa</i> • <i>Vakayagataki na i sulu mamare/ sari me losei kina na yaqona</i> • <i>Vakayagataki na beseni se vokete</i> • <i>Ra sa gunuva na duikaikai</i> • <i>Vakayagataki na bilo kava</i> • <i>Tawai tavaya/vokete-gauna ni veilakoyaki</i> • <i>Vakasausataki</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>i Lavo</i> • <i>Bula e na veikoro vakavavalagi</i> • <i>Veisau na gauna</i>
--	--	--

- (2) Na vakayagataki ni mona livaliva e tiko na kena vinaka kei na kena ca. vola mai e **tolu** na kena vinaka kei na **tolu** na kena ca na monalivaliva.

Vinaka ni monalivaliva	Revurevu se Ca ni monalivaliva
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Veivakatorocaketaki – bisinisi, vuli,</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Veimaliwai kei ira na veimatatamata tale eso mv na vavalagi, Pasivika kei na Esia</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Sala ni veitaratara kei ira na wekada mai vanua tani</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Veimurimuri se na tobo ivukivuki rawa ni yaco kina na mavoa</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Vakarawarawataka na cakacaka – me vaka na vuli kena vakau na cakacaka lavaki.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kauta tani na veika e da kilai tani kina – mv na isulusulu, kotikoti, isaqasaqa ni kakana kei na noda veimaliwai vakaveiwekani</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Sala ni veinanumi ena noda veiwaseitaka na noda leqa , mv na Barter For Better Fiji.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kauta mai na caca veiwekani e loma ni noda Mataqali, Yavusa kei na iTokatoka kei na loma saraga ni noda matavuvale</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>E wiliki saravi kina na itukutuku butakatakata (latest news)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Tukutuku ni mate – sa tabaki mai na monalivaliva.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Lasutaki na kena volitaki eso na iyaya ni vale eso,</i>

Qori e vica ga na isau ni taro. Na taro qo e vakayagataki kina na nomu kilaka gonevuli dau vakayagataki monalivaliva.

- (3) Na tabailago e dua na tiki ni veiqaraqaravi vakavanua e dau vakayacori e na Vakamau. Vola na kena inaki, na iyau e vakayagataki kina kei ira na vakaitavi.

Na Tabailago

Ni dua na goneyalewa e qai tubu cake tiko mai, e dau vakamareqeti sara e loma ni vale. Sa na qai lalawataki/tuvatuvataki beka me vakawati vakavinaka vua na cauravou e na vinakati koya. Ni sa levu cake mai, era sa na raica na wekai koya na cauravou ka rau sa veivinakati tiko ni ganita vakavinaka me lewe ni nodratou itikotiko. Era taleitaki koya ena nona ivakarau. Ni bera ga ni qai laki duguci sa na kau rawa e dua na kamunaga me laki tabaki no kina na nona i lago (mata ni vale) me na vakawati vata kei na nodratou cauravou. E dau ka dokai sara ka na sega ni rawa kina vua tale e dua na cauravou me na vosaki koya ka ni sa tabaki koto na nona i lago ni vale.